

ЖИВОПИСНА ОБРАЗНІСТЬ ПІСНІ «ЧУЄШ, БРАТЕ МІЙ» ТА ЇЇ РЕЦЕПЦІЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ПРОЗОВОМУ ДИСКУРСІ ХХ СТ.

Вірш «Журавлі» написаний Богданом Лепким у 1910 р. далеко від України, під впливом глибоких почуттів любові до рідного краю, туги за ним. Поетичні рядки гармонійно поєдналися з не менш трагічною мелодією, складеною братом митця, Левом, на українській землі, скривавленій лихоліттями Першої світової війни. Вперше поезію було опубліковано 13 жовтня 1912 р. у львівському літературно-мистецькому альманасі «Неділя» під назвою «Видиш, брате мій».

Слова пісні зродились у душі автора на чужині, у Кракові, який став для багатьох українських емігрантів своєрідним рубіконом, що відділяв їх від заокеанських країв. Митець часто спостерігав на вокзалі, як його земляки від'їжджають у пошуках кращої долі.

Поштовхом до написання стала вистава Станіслава Виспянського «Листопадова ніч», яка розворушила невидимі струни його душі. Богдан Лепкий повертався з театру вечірніми краківськими вулицями, «під ногами шелестіло пожовкле листя», «над головою лунали крики відлітаючих журавлів», і в цій атмосфері несподівано, «немов сам із себе», «склався»¹ вірш.

Григорій Жук у статті «“Чуєш, брате мій” (До історії написання вірша Б. Лепкого “Журавлі”» зауважив, що письменник часто відвідував Краківський театр, де переглядав вистави Станіслава Виспянського. Дослідник помітив:

---

¹ Лепкий Б. Пояснення // Лепкий Б. Писання. — Т. 1. — С. 387.

Так, у драмі «Легіон» один з персонажів, польський національний герой Висоцький, щоб надати духу борцям-легіонерам, кидає їм сповнену алегорії і глибокої символіки фразу: «Летіть, журавлі, рознесіть по полях іскри з палаючих хат!». «Листопадова ніч» — п'єса також з історії Польщі, що, як і Україна, свого часу була поневолена Росією. Це драматичний твір про пошуки шляхів до незалежності, у якому реальність переплітається з фантастикою, минуле — з сьогоденням¹.

Текст «Журавлі» виник завдяки синестетичним особливостям образного мислення письменника, що проявляються у здатності викликати асоціативний відгук у свідомості на звук, колір, запах. Синестезія — складне явище суб'єктивного характеру, похідна реакція підсвідомості — становить психологічне підґрунтя синтезу мистецтв у творчості Богдана Лепкого. Синестетичні особливості мислення письменника зумовлюють і надзвичайну популярність його поетичного та прозового доробку в читачів. Адже тексти Богдана Лепкого вражають образністю, що моделюється завдяки багатству зорових та слухових асоціацій, ліризмом — тією особливою настроєвою тональністю, яка найбільше наближає літературний твір до музичного. Вказані риси проявились і в поезії «Журавлі», що стала своєрідною трансформацією народнопісенних образів, підсилених трагізмом історичної ситуації та особистими переживаннями автора.

Досліджуючи історію виникнення пісні «Чуєш, брате мій», Григорій Жук писав:

Поет був зворушений п'єсою («Листопадова ніч». — *Н. Г.*), він перебував під емоційним впливом почутого й побаченого і переживав в душі події, описані в драмі. А саме

---

¹ *Жук Г.* «Чуєш, брате мій...» (До історії написання вірша Б. Лепкого «Журавлі») // Тернопільська газета. — 1997. — 6 листоп. — С. 4.

в такі моменти душевної настроєвості народжується справжня лірика. Тож, коли він вийшов з театру і ступив у темряву нічних краківських вулиць, а над головою раптом почулося далеке курликання справжніх журавлів, то думка митця миттєво асоціативно запрацювала і перенесла описані в драмах Виспянського події на український ґрунт¹.

Як бачимо, генетико-контактні зв'язки є важливим чинником культурного розвитку, оскільки один мистецький твір зумовлює появу іншого. Спираючись на літературні історичні джерела, Ян Матейко малював полотна, що надихнули Станіслава Виспянського на створення драм, які зворушили Богдана Лепкого та інспірували виникнення тексту пісні «Чуєш, брате мій», котра, в свою чергу, вплинула на розвиток української прози ХХ ст. Наведені факти яскраво засвідчують, що межі між різними видами мистецтва є досить умовними, через що відбувається перекодування знаково-символічних систем.

І в рукописному варіанті поезії «Журавлі», і в надрукованому на сторінках часопису «Неділя» (1912) замість лексеми «чуєш», яка наявна в пісні, вжито «видиш», що апелює до зорових асоціацій. Семантичне значення використаного автором слова сприяє появі перед очима читача живописного малюнка:

Видиш, брате мій,
Товаришу мій,
Відлітають сірим шнурком
Журавлі в вирій².

Звуконаслідувальні лексеми «кру! кру! кру!» підсилюють малярський імпресіоністичний образ журавлиного

---

¹ Там само.

² Повернення Україні Богдана Лепкого: Кн. перша // Матеріали до огляду зібрав, упорядкував і видав д-р Роман Смик. — Чикаго—Україна, 1994. — С. 6.